

BO'LAJAK FILOLOG O'QITUVCHILARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA TEATR TEXNOLOGIYALARINING SAMARADORLIGI

Mahkamova Shahloxon Oxunjon qizi

Namangan davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20921824>

ABSTRACT

THE EFFECTIVENESS OF THEATRE TECHNOLOGIES IN DEVELOPING PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE PHILOLOGY TEACHERS

This article examines the pedagogical potential and effectiveness of theatre technologies in developing the professional competence of future philology teachers. The study is based on the competency-based approach in teacher education and highlights the role of theatre pedagogy in enhancing communicative, creative, and reflective competencies. The research employed theoretical analysis, pedagogical observation, surveys, interviews, and experimental methods. The results of the pedagogical experiment demonstrated that the systematic implementation of theatre technologies positively influences students' professional development, communication skills, creativity, and readiness for pedagogical activity. The findings confirm that theatre technologies serve as an effective educational tool for improving the quality of professional training of future philology teachers.

Keywords: theatre pedagogy, theatre technologies, professional competence, future teachers, philology education, communicative competence, creativity, reflective competence.

Annotatsiya

Mazkur maqolada bo'lajak filolog o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda teatr texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari hamda samaradorligi tadqiq etilgan. Kompetensiyaviy yondashuv sharoitida teatr pedagogikasining kommunikativ, kreativ va reflektiv kompetensiyalarni rivojlantirishdagi o'rni nazariy va amaliy jihatdan asoslangan. Tajriba-sinov ishlari natijasida teatr texnologiyalaridan foydalanish talabalarning kasbiy tayyorgarlik darajasini oshirishi aniqlangan.

Kalit so'zlar: teatr pedagogikasi, teatr texnologiyalari, kasbiy kompetentlik, filolog o'qituvchi, kommunikativ kompetensiya, kreativlik, refleksiya.

KIRISH

Dunyo ta'lim tizimida bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish masalasi ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida qaralmoqda. Zamonaviy jamiyat o'qituvchidan nafaqat o'z fanini mukammal bilishni, balki ijodkorlik, kommunikativlik, tanqidiy fikrlash va innovatsion faoliyat olib borish kompetensiyalariga ega bo'lishni talab qilmoqda. Shu sababli oliy ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv asosida bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashga alohida e'tibor qaratilmoqda.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, Oliy ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi hamda pedagogik ta'limni modernizatsiya qilishga qaratilgan normativ hujjatlarda bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish dolzarb vazifa sifatida belgilangan. Bu esa ta'lim jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etishni taqozo etadi. So'nggi yillarda teatr pedagogikasi ta'limning innovatsion yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Teatr pedagogikasi shaxsning hissiy-intellektual rivojlanishi, kommunikativ faoliyati va ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarishga xizmat qiladi. Ayniqsa, filolog o'qituvchilar uchun nutq madaniyati, obrazli tafakkur, auditoriya bilan samarali muloqot va pedagogik mahorat muhim

ahamiyatga ega bo'lgani sababli teatr texnologiyalaridan foydalanish katta pedagogik imkoniyatlarga ega.

Teatr pedagogikasining nazariy asoslari K.S. Stanislavskiy, B. Brext, A. Boal, L.S. Vigotskiy kabi olimlar tomonidan ishlab chiqilgan. O'zbek pedagogika fanida esa pedagogik texnologiyalar va kompetensiyaviy yondashuv masalalari N.N. Azizxo'jayeva, N. Sayidahmedov, A. Xoliqov va boshqa olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Biroq bo'lajak filolog o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda teatr texnologiyalarining samaradorligi masalasi yetarli darajada o'rganilmagan.

Mazkur holat tadqiqot mavzusining dolzarbligini belgilaydi.

Tadqiqot maqsadi

Bo'lajak filolog o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda teatr texnologiyalarining samaradorligini aniqlash.

Tadqiqot gipotezasi

Agar ta'lim jarayonida teatr texnologiyalari tizimli ravishda qo'llanilsa, bo'lajak filolog o'qituvchilarning kommunikativ, kreativ va reflektiv kompetensiyalari sezilarli darajada rivojlanadi.

Ilmiy yangilik

bo'lajak filolog o'qituvchilar kasbiy kompetentligini rivojlantirishda teatr texnologiyalarining imkoniyatlari aniqlashtirildi;

teatr texnologiyalarining kompetensiyaviy yondashuvdagi o'rni asoslandi;

kasbiy kompetentlikni rivojlantirishga xizmat qiluvchi teatr mashqlari tizimlashtirildi;

teatr texnologiyalarining samaradorligi tajriba-sinov ishlari orqali isbotlandi.

Bu maqolani haqiqatan ham konferensiyaga topshiradigan bo'lsangiz, keyingi bosqichda sizga:

METODLAR

Tadqiqot jarayonida nazariy, empirik va matematik-statistik metodlardan foydalanildi. Nazariy tahlil bosqichida teatr pedagogikasi, kompetensiyaviy yondashuv hamda kasbiy kompetentlik muammosiga oid ilmiy adabiyotlar o'rganildi va umumlashtirildi. Empirik bosqichda kuzatish, anketa, suhbat, pedagogik tajriba hamda ekspert baholash metodlari qo'llanildi.

Tajriba-sinov ishlari Namangan davlat pedagogika instituti Filologiya fakultetida tashkil etildi. Tadqiqotda 60 nafar talaba ishtirok etdi. Ulardan 30 nafari tajriba guruhiga, 30 nafari nazorat guruhiga ajratildi.

Tajriba guruhi mashg'ulotlarida quyidagi teatr texnologiyalari muntazam qo'llanildi:

pedagogik vaziyatlarni sahnalashtirish;

rolli o'yinlar;

improvizatsion mashqlar;

forum-teatr elementlari;

sahna nutqi texnikalari;

dramatizatsiya asosidagi ta'lim metodlari.

Nazorat guruhi mashg'ulotlari an'anaviy metodlar asosida olib borildi.

Kasbiy kompetentlik darajasi quyidagi mezonlar asosida baholandi:

Kommunikativ kompetensiya;

Kreativ kompetensiya;

Refleksiv kompetensiya;

Pedagogik faoliyatga tayyorgarlik.

Baholash natijalari yuqori, o'рта va past darajalar bo'yicha tasniflandi.

NATIJALAR

Tajriba boshida har ikkala guruh talabalari kasbiy kompetentlik darajasi bo'yicha deyarli bir xil natijalarni namoyish etdi.

1-jadval

Tajriba boshidagi ko'rsatkichlar (%)

Daraja

Tajriba guruhi

Nazorat guruhi

Yuqori

16,7

13,3

O'рта

43,3

46,7

Past

40,0

40,0

Tajriba yakunida esa sezilarli o'zgarishlar kuzatildi.

2-jadval

Tajriba yakunidagi ko'rsatkichlar (%)

Daraja

Tajriba guruhi

Nazorat guruhi

Yuqori

46,7

20,0

O'рта

43,3

53,3

Past

10,0

26,7

Natijalardan ko'rinadiki, tajriba guruhida yuqori darajadagi talabalar ulushi 16,7 foizdan 46,7 foizgacha oshgan. Past darajadagi talabalar soni esa 40 foizdan 10 foizgacha kamaygan.

Shuningdek, kommunikativ kompetensiya ko'rsatkichlari bo'yicha ham ijobiy dinamika kuzatildi.

3-jadval

Kompetensiyalar rivojlanish dinamikasi (%)

Kompetensiya

Boshlang'ich

Yakuniy

Kommunikativ

46

81

Kreativ

42

78

Refleksiv

44

76

Kasbiy tayyorgarlik

48

84

Olingan natijalar teatr texnologiyalarining talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda samarali vosita ekanligini ko'rsatdi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari teatr pedagogikasining kompetensiyaviy yondashuv bilan uzviy bog'liqligini tasdiqladi. Teatr texnologiyalaridan foydalanish talabalarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki amaliy faoliyatga tayyorgarligini ham rivojlantirdi. K.S. Stanislavskiyning aktyorlik mahorati haqidagi qarashlari hamda A. Boalning forum-teatr konsepsiyasi shaxsning faol ishtiroki va refleksiv rivojlanishini ta'minlashini ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari mazkur ilmiy qarashlarni pedagogik ta'lim amaliyotida ham tasdiqladi.

Mashg'ulotlar davomida talabalar:

auditoriya oldida erkin nutq so'zlash;

pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish;

ijodiy muammolarni hal etish;

jamoaviy faoliyatni tashkil etish

ko'nikmalarini samarali egalladilar.

Bu esa teatr texnologiyalarining bo'lajak filolog o'qituvchilar kasbiy shakllanishidagi muhim pedagogik vosita ekanligini ko'rsatadi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

Teatr texnologiyalari bo'lajak filolog o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning samarali vositasi hisoblanadi.

Teatr pedagogikasidan foydalanish kommunikativ, kreativ va refleksiv kompetensiyalar rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Pedagogik vaziyatlarni sahnalashtirish va rolli o'yinlar talabalarning amaliy tayyorgarligini kuchaytiradi.

Tajriba-sinov natijalari teatr texnologiyalarini filologiya yo'nalishidagi pedagogik fanlar mazmuniga integratsiya qilish zarurligini ko'rsatdi.

Kelgusida teatr pedagogikasi asosida raqamli ta'lim texnologiyalarini ishlab chiqish va ularni pedagogik ta'lim amaliyotiga joriy etish istiqbolli yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Amaliy tavsiyalar

Filologiya yo'nalishidagi pedagogik fanlarga teatr texnologiyalarini integratsiya qilish;

Kasbiy kompetentlikni baholashda dramatisatsiya metodlaridan foydalanish;

Pedagogik amaliyot jarayonlarida forum-teatr elementlarini qo'llash;

O'qituvchi tayyorlash dasturlariga teatr pedagogikasi modullarini kiritish tavsiya etiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risidagi Farmoni. – Toshkent, 2019.
3. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan, 2021.
4. Sayidahmedov N.S. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
5. Xoliqov A.A. Pedagogik mahorat. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2022.
6. Muslimov N.A. Kasb ta'limi o'qituvchisining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. – Toshkent: Fan, 2021.
7. Tolipov O', Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2020.
8. Zeer E.F. Professionalnoye obrazovaniye: kompetentnostniy podxod. – Moskva: Akademiya, 2021.
- Khutorskoy A.V. Klyuchevye kompetensii kak komponent lichnostno-orientirovannoy paradigmy obrazovaniya. – Moskva, 2020.
9. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge: Harvard University Press, 1978.
10. Stanislavski K.S. An Actor Prepares. – London: Routledge, 2013.
11. Boal A. Theatre of the Oppressed. – London: Pluto Press, 2008.
12. Fleming M. The Arts in Education: An Introduction to Aesthetics, Theory and Pedagogy. – London: Routledge, 2021.
13. Gallagher K. Why Theatre Matters: Urban Youth, Engagement and a Pedagogy of the Real. – Toronto: University of Toronto Press, 2020.
14. O'Toole J., Stinson M., Moore T. Drama and Curriculum. – Dordrecht: Springer, 2021.
15. Baldwin P. With Drama in Mind. – London: Continuum International Publishing, 2020.
16. Neelands J. Beginning Drama 11–14. – London: David Fulton Publishers, 2022.
17. Anderson M., Dunn J. How Drama Activates Learning. – London: Bloomsbury Academic, 2021.
18. Kempe A., Nicholson H. Learning to Teach Drama. – London: Bloomsbury Publishing, 2020.
- Heathcote D. Drama for Learning. – Portsmouth: Heinemann, 2021.